

IKAVSKI GOVORI SJEVEROZAPADNE ISTRE

Ljeti 1963. godine ispitivao sam takozvane štokavske govore jugozapadne Istre. Oni su štampani u kolekciji Predavanja održana u Jugoslavenskoj akademiji, svezak 33, Zagreb 1964. U ljetu 1964. proširio sam svoja ispitivanja na sjeverozapadno područje iznad crte Novigrad—Labinci—Karojba, a osobito na područje između rijeke Mirne i Dragonje. To područje označuje M. Maček na karti u djelu *Przegląd slowiańskich gwar Istrji* (Kraków 1930) kao čakavsko-štokavsko i dijeli ga u tri dijela: motovunski, kaštelirski i bujski. Josip Ribarić u *Razmještaju južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri* (Srpski dijalektološki zbornik, knj. IX, Beograd 1940) ne govori određeno o ovom području, ali se iz njegovog pisanja razabire da ove govore ubraja u ikavsko-južnočakavski dijalekat. A. Belić u svom izvještaju Državnom savetu Kraljevine Srbije o pribiranju dijalektološke građe¹ ništa posebno ne govori o ovim govorima, ali napominje da su mu »ta ispitivanja pokazala da ikavski govori Istre većinom predstavljaju štokavske ikavske govore, sa starijom štokavskom akcentuacijom i sa nastavkom *-ja* u part. praet.« Ni u Stanojevićevoj *Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj* (knj. I, str. 413) Belić pod natuknicom »Čakavski dijalekt« ne spominje ove govore posebno nego općenito da se zapadno i južno od linije Trviš—Tinjan—Kringa i Kanfanar nalaze štokavski ikavski govori doseljenih kolonizatora.

Pavle Ivić u svojoj *Dijalektologiji srpskohrvatskog jezika* (Novi Sad 1956) istarski ikavski dijalekat, koji on smatra štokavskim, dijeli u dva dijela: »Prvi, veći dio nalazi se na jugu i zapadu od linije: ušće Raše—donji tok te reke—Kanfanar—Kringa—Tinjan—Trviš—Karojba—tok Mirne zapadno od Motovuna—okolina Kaštelira (koji ne spada ovamo)—ušće Mirne. Ova teritorija . . . produžuje se unekoliko i dalje na severu u prostoru između Mirne i Rokave (Dragonje), a tako-

¹ *Godišnjak SKA*, knj. XXVI za 1912. godinu, Beograd 1914, str. 221—259.

der i u okolini Karojbe i Grdosela, ali su tamo (bar prema postojećoj literaturi) čakavski elementi toliko jaki da preovlađuju« (str. 189). Kako se iz ovoga razabire, ni Ivić ne ulazi posebno u ovo područje jer o njemu govori na osnovi postojeće literature, a ona je vrlo oskudna, osim onoga što je dao M. Maček. U drugom djelu *Die serbo-kroatischen Dialekte, ihre Struktur und Entwicklung*, I. Band: Allgemeines und die štokavische Dialektgruppe (The Hague, 1958), Ivić govori još neodređenije o tim govorima, jer istarski ikavski dijalekt dijeli u dva dijela. Veći dio, po njemu, obuhvaća južni i zapadni dio Istre, a manji nekoliko sela u sjevernoj Istri u bregovitom kraju Čićarije (str. 248).

Pomoću dobivenom od Jugoslavenske akademije ispitivao sam prošloga ljeta govor ovih mjesta na tom području: Materada (oko 1000 stanovnika), Babići Dônji (oko 800 st.), Marija na Krâsu (oko 500 st.), Nõva Vâs ili Novâšćina (oko 400 st.), Martinčići (oko 300 st.), Kaštelir (oko 300 st.), Labinci (oko 30 st.)², Višnjân (oko 1500 st.), Karõjba (oko 620 st.), Kaldir (oko 500 st.).

Moji informatori bili su ovi:

Pëtar Frnëtić, 80 god. (Materada)
Radin Vjekoslav,³ 74 god. (Babići Donji)
Zubîn Jûre, 80 god. (Marija na Krasu)
Cëcco Jõsip, 68 god. (Nova Vas)
Krajëvić Pëtar, 81 god. (Martinčići)
Riõsa Lîno, 38 god. i Lëgović Mëtod, 60 god. (Kaštelir)
Labînac Pëtar, 79 god. i Labînac Marija, 13 god. (Labinci)
N. N.⁴ (Višnjân)
Mõčibob Jõsip, 62 god. (Karojba)
Koštantîn Cvitko, 60 god. (Kaldir).

Svi su ovi govori ikavski kao i oni na jugozapadu Istre. Može se slobodno ustvrditi da se i u ovim govorima javlja mali broj ekavizama kao i u donjem ikavskom dijelu Istre. Oni su uglavnom ovi: *sêno, dêlo, dêlati, dêlavac, dêkla, klên, vënac, kðren i kðrenj, slëzëna, sÛsët i sÛsët, sÛsëda i sÛsëda, vërovati, zaveçati se, spovëdat se, kolëno*. Po toj crti moglo bi se zaključiti da su se i stanovnici ovoga kraja doselili iz istoga kraja ili iz susjednog kraja iz kojega je doseljen najveći broj stanovnika jugozapadne Istre. To će nam pokazati više-manje i ostale govorne crte stanovnika ovoga kraja pored ikavskog izgovora glasa »jat«. Kako se razabire iz moga citiranog rada, oni su se morali doseliti pretežno iz sjeverne Dalmacije iz kraja u trokutu Šibenik—Knin—Zadar nekako u 16. stoljeću, kad su mnoge čakavske mase iz tih krajeva bježale ispred Turaka, a na njihovo mjesto dolazili su štokavci ijekavci i ikavci sa jugoistoka.

² Nekada ih je bilo oko 600.

³ Nisam zabilježio akcenat.

⁴ U brzini zbog iznenadnog dolaska autobusa zaboravio sam upisati imena i prezimena informatora. Bila su dva mladića od 17 i 18 godina.

Budući da je M. Mačekovi ove govore nazvao čakavsko-štokavskim, a i drugi koji su o njima što pisali ne ubrajaju ih u čiste čakavske govore, ja ću i u ovom radu ići od tačke do tačke kako sam išao u svom prijašnjem radu redom koji je utvrdio P. Ivić u radu »O klasifikaciji srpskohrvatskih dijalekata«. ⁵ U tom radu P. Ivić (na str. 37) govori o razlikama između štokavskog i čakavskog dijalekta. On je našao 14 razlika a iznio ih je ovim redom: »mesto akcenta, postojanje ~ akcenta, refleksi *ɛ* iza palatala, sudbina *-l*, sudbina *h*, sudbina **dj*, sudbina **skj*, **zgj* i sl., sudbina *čr-*, sudbina *jd*, pluralsko proširenje *-ov-*, nastavak gen. pl., postojanje aorista, forme pomoćnog glagola kondicionala, brojne konstrukcije sa 3 i 4.« Ja sam u prvašnjem radu na osnovi vlastitih ispitivanja prikazao sve te crte u jugozapadnoj Istri koju je Ivić na karti u hrvatskosrpskom i u njemačkom izdanju svoje knjige označio kao štokavsko područje. O ovom, sjeverozapadnom području Ivić ništa posebno ne govori i ne unosi ga na karti u štokavsko područje, pa bi se na osnovi toga moglo zaključiti da ga on smatra čakavskim. On ga, izgleda, nije uopće ispitivao, nego na osnovi postojeće literature ističe da su čakavski elementi toliko jaki da prevladavaju. ⁶

To područje u svim svojim osnovnim jezičnim crtama po mojim ispitivanjima ne razlikuje se bitno od onih u jugozapadnom dijelu ili vrlo malo.

To ćemo odmah vidjeti:

1. Mjesto akcenta

Akcentat je u ovom području dosta labilan, pa ćemo, kako je već utvrdio R. Bošković⁷, čuti na istoj riječi, samostalno upotrijebljenoj i u rečenici, pokatkad različiti akcentat. Ipak se može reći da se uglavnom akcentat čuva na starome mjestu: *sridā*, *ženā*, *sestrā*, *mojā sestrā*, *popī*, *čelō*, *mūkā* (= brašno), *rēbāc*, *konāc*, *prāsāc*, *jezik*, *četrtāk*, *tōrāk*, *pētāk*, *otrōk*, *māčāk*, *počrñit*, *kričāt*, *bolit*, *nosila je na glāvī*, *lopāta*, *s ženāmi*, *nedīja*, *strñišće*, *stariji*, *čenića* (= pšenica) (Martinčići). To mjesto čuva najbolje staro mjesto akcenta, ali je dužine ispred akcenta u mnogo slučajeva i ono izgubilo. Ono čuva još uvijek dosta dobro novi praslavenski akcent: *šlī smo na sūt* (= iudicium), *ōn je dōša*, *čūda žēn*, *kōz*, *po sestrāh*, *ženāh*, *mojōn sestrōn*, *črīpnja*, *gospodōr* gen. *gospodōra*, *zidōr*, *mornōr*, *prašnōvōnje* (= pričest) ≤ brašnovanje, *ne stōj* [ulzēt, pēti, šēsti, sēdmi, ōsmi, devēti, ali desēti, pedesēt, šezdesēt, sedandesēt, pedesēti, šezdesēti, capūn, kī grē, dōjdu, nōjden, ali: pīše, vītar pūše, sūša. Imenice tipa *gospodōr*, *zidōr*, *capūn* zadržavaju u kosim padežima akcentat na istom slogu samo ga pretvaraju u dugosilazni: *gospodōra* ≤ *gospodōrā*, *zidōra*, *capūna*, *lancūna*, *gospodōru*, *zidōru*, *gospodōron* (instr.). Tako je i u nekim go-

⁵ Književnost i jezik, god. X, br. 1, str. 25—37, Beograd 1963.

⁶ Dijalektologija srpskohrvatskog jezika, cit., str. 189.

⁷ »O jednoj akcentatskoj osobini dijalekata zapadne i južne Istre«, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, knj. XX, svez. 1—2, Beograd 1954, str. 229.

vorima južno od rijeke Mirne. To je svakako u vezi s tendencijom, a mogli bismo gotovo reći, s činjenicom da se kratkosilazni akcenat (˘) prenosi s krajnjeg otvorenog sloga na prethodni dugi slog u obliku dugosilaznog: *rûka, zvîzda, Rîka, zîma, svîća, trôva, glôva, mlîko, klîšće, šćîpat, krumpîra* (gen. sg.): nom. *kumpîr*. Tamo gdje danas prethodni slog nije dug, iako je prije bio, akcenat ostaje na starome mjestu u otvorenom i zatvorenom slogu: *sřîdâ, kričât, pišât* i *pišât*. Ako je prethodni slog bio od starine kratak, kratkosilazni akcenat (˘) sa otvorenog i zatvorenog sloga ne pomiče se prema početku riječi: *ženâ, vodâ, sestřa, človik, jezîk, pejât, bolît, kapât, kantât*. Dugi akcenti čuvaju svoje staro mjesto: *pozâbi, antikîtôd* (= starina), *Kaštêl, fačô, kopîšće, jô son kosi, od mojê glavê*, ali: *od mojê sestřê, iz mojôn sestřôn, po sestřâh, po ženâh, zûp me bulî, kampîr, pedesêt, pedesêti*. Ima dosta slučajeva da je stari i novo dobiveni kratkosilazni akcenat produljen, alo to je opća pojava u srednjoj Istri i na starom čakavskom ekavskom području: *subôta, hlâpac, dêlovac, vîtar, trêti, čekaj, hiža, diškôrit, diškôrila, kantâla, pisâla, onâ je pêkla, rêkla, têkla, dôma, po nâšîh mîsti, rđjen san lîta 1883*. U Boljunu slušamo: *tâmo, krâva, šîrôka, šîrôko, ranêji, vêt-r*. U Cerovlju imamo: *îstina, mêsto, zâpoved, dêlo, mîsec, starîji, mlâji, kâmik, čovik, sedât, tâmo, mâlin, z mâlinon se mêlje kafê, îme, udovâc, kûća, brât*. Tako je i u Gologorici: *mîš, rîba, korîto, kopîto, kûća, stâvit, poynut, nâša cêsta, ûdica, krâva, brâta*.

To produljivanje akcenta čujemo katkada i u riječima talijanskoga jezika: *ti ga da ale vâche da magnar* (Nova Vas), *kampânja* (Višnjan), *pulâštar* (Marija na Krasu), *pupîla* (Babići Donji). To je svakako opća pojava u svim govorima sjeverozapadne, jugozapadne i srednje Istre. Slično je u više mjesta na pruzi između Pazina i Buzeta kao i drugdje u Istri i u sjevernoj Dalmaciji (ali o tome u posebnoj raspravi). Ovdje je potrebna i jedna napomena. Ako možda i nije u svim slučajevima od ˘ akcenta dobiven posve ^ akcenat, ono je svakako dobiven ˘ akcenat koji je na putu da postane ^ . Ima slučajeva u Martinčićima da se ˘ akcenat u dvosložnim riječima s otvorenog sloga pomakao naprijed na prethodni kratki slog bez izmjene: *bûha, mûha*. U tim riječima čuo sam takav akcenat i u takozvanim štokavskim govorima u jugozapadnim krajevima Istre.

Takvo uglavnom staro stanje u akcentuaciji nije jednako u svim mjestima između rijeke Mirne i Dragonje. U Materadi se katkada ˘ akcenat s kraja riječi s otvorenog i zatvorenog sloga prenosi na prethodni dugi slog po pravilu novoštokavske akcentuacije: *dîte, svêtac, posûdit*. Analogijom javlja se i kanovački akcenat kao u jugozapadnim krajevima: *môja žéna, vóda, séstra, célo* (= čelo), *pópi, múha, búha, vóli, jéna, jéno*, ali: *petêh, cabâr, súsêt, jezîk*. Sve ostale akcenatske osobitosti koje imamo u Martinčićima, javljaju se više-manje i ovdje. Još se čuva novi praslavenski akut: *gošpodôr, capûn, lidôr, marinêr, žên, glôv, rûk, kôz, piše, pûše, užêti, pêtî, šêšti, šedmi, ô'mi, pedesêt, šezdesêt, dôša, rês, ne mðre rês*.

Ima i prenošenja kratkosilaznog akcenta s kraja riječi na prethodni dugi slog s otvorenog sloga i njegova produljivanja: *svîta, rûka, trôva, dûša, žîma, poštolôri, mlîko, na ovên svîtu* ≤ *svîtù*, ali: *ôn rêsê* (= *reste*); sa zatvorenog sloga akcenat se rjeđe pomiče: *pêtâk, plâtît*, ali: *pîsat, šfîpat, pûhat*. Novi akcenat ostaje neizmijenjen na istome mjestu: *rûke* (gen. sg.), *trôve, dûše, žîme, rûki* (dat. sg.), *trôvi, dûsi, žîmi, mlîku*. Ta je osobina još više raširena u govoru Kaštilira: *zîma, rûka, glâva, dûša, pêtak, svića, mlîko, klîšta, pîta, dîte, pîsa, sùdac, svêtac, mâćak, rêbac, fîhat*. Ovdje imamo i prenošenje i produljivanje kratkosilaznog akcenta i na prethodni kratki slog: *žêna, žênu, sêstra, sêstru, čêlo, rešêto, bûha, mûha, sùset, pêtêh, ôtac*, ali: *ocât, prasâc, čovîk, kolâc, konâc, šenâc, zaîk, korîs, večerâs, noçâs, danâs, po ženâh*. Čim se kratkosilazni akcenat (\cdot) pomakne sa svoga staroga mjesta na prethodni slog, on se obično produljuje u dugosilazni ($\hat{\cdot}$). Budući da se u drugim pozicijama katkada kratkosilazni akcenat produljuje, u Kašteliru čujemo: *pôp*, ali gen. sg. *pôpa* ≤ *popâ*, nom. pl. *pôpi, pôdi, têkut*. U Višnjaju na području dosta južnije od rijeke Mirne još se češće kratkosilazni akcenat prenosi na prethodni slog i produljuje ili se produljuje na istom slogu: *rûka, srîda, svića, šfîpat, kôza, na kônju, pêtêh, sùdac, vrâbac, grêmo, zvîzda, zîma, čêlo, pêtak, sêtra — sêstre — sêstron, glâva — glâve — glâvon, u Rîku, pâlica*. I u Karojbi se čuje ta osobina, ali u manjoj mjeri. U Kašteliru, Višnjaju i Karojbi nisam čuo novog praslavenskog akuta (\sim). U Kaldiru vrlo rijetko: *pêti, šêsti, sêdmi, pedesêt, šezdesêt, sedandesêt*, ali: *pîšen, pûšen, sûša*. I u Novoj Vasi (Vašćini) i u Mariji na Krasu čuo sam novi praslavenski akut, ali ne kao sistem: *ôn grê, ne štôj pretêndit nic, pêtî, šêšti, šêdmi, ôsmi, devêti, ženôn, iz mojôn sêstrôn, židâr, gošpodâr, kovâc, cûda kôž, žen, cuda ovâc*. U Mariji na Krasu, dakle u najsjeverozapadnijem dijelu ovoga područja, čuo sam tzv. kanovački akcenat: *žêna, žêni* (dat.), *sêstra, čêlo, zóveš*. On je po svojoj intonaciji vrlo blizak čakavskom akutu. U ovom području vokal se u otvorenom slogu na kraju riječi rijetko skraćuje. To se najbolje čuje u kraju južno od rijeke Mirne u Kašteliru i Karojbi. Takav se vokal i u tim mjestima može skratiti, ali ne mora: *kotâ i kotâ, facò, pažû* (= *grah*), *ferâ, vò, sò, čakulâ* (Karojba), *facò i facò, mè bolî, vò, fažò, pensâ, ferâ* (Kaštelir). Na području između Mirne i Dragonje redovno se vokal u tom položaju ne skraćuje: *fažò, fačò, ferò, sòn pojê, jò son kosî, pôt se frugò* (Martincići), *ferâ, vò* (Nova Vas), *facò, ferâ, šâ je u pâis* (= *grad*) (Marija na Krasu), *ferò, facò* (Materada). Kako vidimo akcenat se čuva na svom starom mjestu više i bolje nego u jugozapadnom dijelu, ali je manje postojan i razvio je neke svoje specifičnosti kao prenošenje i produljivanje kratkosilaznog akcenta, što jugozapadni govori, osobito oni na krajnjem jugozapadu, manje poznaju, iako toga ima i tamo.

2. Postojanje ~ akcenta

U ovom području još se čuva u priličnoj mjeri novi praslavenski akut ali ne kao sistem nego ostatak starine. Čut ćemo ga više-manje u svakome mjestu. Bolje se čuva u području iznad rijeke Mirne. U mjestima južno od rijeke Mirne: Kašteliru, Labincima, Višnjaju i Karojbi gotovo ga nisam čuo; u Kaldiru samo u nekim glavnim i rednim brojevima: *pedesēt, šezdesēt, sedandesēt, pēti, šēsti, sēdmi, ōsmi*.

Po mome mišljenju svi su ga govori na ovom području prije imali, kao i govori južno od Mirne, ali su ga s vremenom neki govori djelomično, a neki gotovo posve izgubili i zamijenili sa dugosilaznim akcentom (˘). To se opaža i u centralnom ekavskom čakavskom području u Istri i na Cresu, Krku, a vrši se sve više na nekim otocima sjeverne Dalmacije: na Rabu, Pagu, Dugom otoku i Ugljanu.

3. Refleks nazala *ę* iza palatala

Nekada je u svim čakavskim govorima bio refleks nazala *ę* iza palatala (j, č, ž) *a*. Danas sve više čakavski govori u tom položaju dobivaju *e* kao što ga imaju štokavski govori. Ipak neki govori još uvijek čuvaju u tom položaju refleks *a*, ali samo u riječi jezik ≤ *języкъ*: *jazik* (Višnjan), *zajik* (Karojba, Labinci i Kaštelir). U ostalim riječima je i u tim mjestima refleks *e*: *jetra, počet, žetva*.

4. Sudbina glasa -l

Taj glas na kraju riječi u imenica se izgubio u svim mjestima samo nije na krajnjem slogu isti akcenat: *fažō, facō, vō, ferō, kotō, pažū* ili u nekim govorima južnije od Mirne: *fažō, facō, vō, ferō, kotō, pažū*. U Višnjaju i Mariji na Krasu čuo sam analogijom prema završetku glagolskog pridjeva radnog oblik: *maštēja*, a u Karojbi: *āndēja* i pridjeve: *gōja* i *vēseja*. U pridjevu radnom glagola 7. razreda I vrste, druge, treće i četvrte vrste u mjestima južno od Mirne nastavak je -*ja* (-*ja*): *posūdija, nosija, opārija, zgoriia, činiia, kadī si biia, jē zākēja* (Kaštelir), *nosiia, čuja, kosiia* (Labinci), *pozābiia, nosiia, sidiia, hodiia, učeniiia* (Karojba), *si goriia, prosiia* (Kaldir). Ta crta veže govore ovoga kraja s govorima južnije od Kaštelira, Karojbe i Kaldira. Iznad rijeke Mirne samo neka mjesta imaju taj nastavak u m. rodu: *biia, cūja, zgubiia* (Materada), *biia, nosiia, sān biia u kōmp z mojuū ženūn* (Babići Donji), *ōn me je cūia, vidiia, užēja* (Marija na Krasu). U Novoj Vasi i Martinčićima nema toga nastavka nego je samo glas *l* otpao jednako kao npr. na Hvaru i Braču: *nosi, vidi, bi, sān se prevēc strūdī* (Nova Vas), *sōn pojē, jō son nosi na ramenu* (Martinčići). U ovom mjestu ostaje *l* na kraju imenice *maštēl*.

5. Sudbina glasa *h*

U svim mjestima savršeno se čuva glas *h* u svim slučajevima gdje mu je po etimologiji mjesto jednako kao u jugozapadnom dijelu Istre osim na krajnjem jugu u Premanturi: *hlāpac, krūh, čihat, od ovēh ljudi, ūho* (Materada), *po nāsih hēzah, ūho, kūhat, kūharica, ovih, tih,*

onih, u Bùjah *su* *zgubili* (Babići Donji), *trbùh*, *petèh*, *però* od *orèha*, *ùho*, *bùha*, *kùhar* (Nova Vas), *kùhat*, *krùh*, *kùharica* (Martinčići). Samo sam u Materadi čuo: *kùvat*.

6. Sudbina praslavenskog glasovnog skupa *dj

Na cijelom ovom području taj glasovni skup dao je refleks *j* ili *d'*. U Materadi, Babićima Donjim, Mariji na Krasu i Novoj Vasi imamo: *mlàji* ili *mlâji*, *slàji* ili *slâji*, *prèja*, ali: *rod'en*. Mjesto komparativa *mlaji*, *slaji* čuje se i opisan komparativ: *već mlad*, *već sladak* prema talijanskom: *più giovane*, *più dolce*. U svim ostalim mjestima (Martinčići, Kaštelir, Višnjani, Karojba, Kaldir) imamo: *mlaji*, *graja* (= živica), *preja*, *slaji* (i: već sladak), *rojen*, *rojena*, ali: *rod'en*, *nasad'ena*, *ând'eja* (Karojba). Takvo je stanje i na otocima sjeverne Dalmacije, a više-manje i na otocima srednje Dalmacije.

7. Sudbina *skj, *zgj i sl.

U govoru svih mjesta između Mirne i Dragonje ti se glasovni skupovi dosljedno zamjenjuju sa *št'* *žj*, (*žd'*): *klíšt'e*, *kosíšt'e*, *kopíšt'e*, *štrníšt'e*, *št'ípat* (Materada), *klíšt'e*, *kosíšt'e*, *štrníšt'e*, *ugnjíšt'e*, *št'ípat*, *ne št'ípji me*, *ne štōj me št'ípat* (Babići Donji) *kosíšt'e*, *štrníšt'e*, *klíšt'e*, *ugnjíšt'e*, *št'ípat*, *mù se príšt'i* i *príšt'i kōža* (Marija na Krasu), *Novášt'ina*, *príšt'*, *príšt'i*, *št'ípat*, *gùšt'erica*, *klíšt'e* (Nova Vas), *klíšt'e*, *štrníšt'e*, *kopíšt'e*, *kosíšt'e*, *št'ípat*, *píšt'e* — *píšt'eta* (= pile) (Martinčići), *klíšt'a*, *kosíšt'e*, *štrníšt'e*, *kopíšt'e*, *píšt'e*, *št'ípat* — *št'ípljen*, *št'ápati se*, ali riječ *štap* ne postoji u cijeloj jugozapadnoj i sjeverozapadnoj Istri nego *pálica* ili *baštōn* (Kaštelir i Labinci), *ognjíšt'e*, *kosíšt'e*, *štrníšt'e*, *klíšt'a* (Višnjani), *klíšt'a*, *opríšt'ilo se*, *nātašt'e*, *ognjíšt'e* *siromášt'ina*, *gùšt'erica*, *kōpíšt'e* (Karojba i Kaldir).

8. Sudbina starog glasovnog skupa čr

Taj se glasovni skup čuva vrlo dobro u svim riječima bez izuzetka: *črn*, *črv*, *učrñit*, *počrñit*, *črípñja*, *čriva*. Tako je u cijelom sjeverozapadnom kraju između rijeke Mirne i Dragonje, a i u mjestima ovoga kraja južno od rijeke Mirne. U tom je razlika između govora sjeverozapadnog i jugozapadnog govornog područja, jer su u jugozapadnom području neke riječi izgubile stari skup *čr* i dobile novi *cr*: *crn*, *crñika*, *pocrñit*, *pocrñija*, *crljen*. I u području između Mirne i Dragonje nemamo u svim mjestima *čr* nego *cr*, ali u svim riječima. To su ona mjesta u kojima se govori čakavski jer su njihovi stanovnici *bilingues*. Oni govore pretežno talijanski, a stariji pored talijanskoga i hrvatski. Takva su mjesta Materada, Babići Donji i Nova Vas, a bit će i drugih. U tim se mjestima govori: *crn*, *crv*, *ucrnit*, *crivo*, *cripñja*, *crñika*. U mjestu Nova Vas čuo sam: *črn*, i samo tako, a u svim ostalim riječima *cr*, jer je to mjesto čakavsko. Iz toga se vidi da talijanski jezik nije u tom primjeru istisnuo staru izvornu jezičnu crtu čakavsku.

9. *Sudbina jd*

U svim mjestima između Mirne i Dragonje čuju se danas noviji oblici: *doći, poći, nać(i)* ili *noć(i)* a u prezentu: *dojden, najden* ili *nojden, pojden*. U mjestima južno od Mirne imamo starije: *dojt, pojtt, najt* i u prezentu: *dojden, najden, pojden* (Kaštelir, Labinci, Višnjan, Karojba, Kaldir). Takvo je stanje i u mnogim čakavskim krajevima u Dalmaciji.

10. *Pluralsko proširenje -ov-*

Plural jednosložnih imenica muškoga roda uvijek je kratak: *sini, brigi, podi*. Ni u genitivu plurala nema završetka *-ov* ni u kome mjestu.

11. *Nastavak genitiva plurala*

U genitivu plurala ženskoga roda bivših imenica *-a (-ja)* osnova redovno nema nikakva nastavka: *žen, sestar, jabuk, koz, ruk*, ali se čuje i nastavak *-ah*: *čüda sèstar* i *sestrüh, čüda žen* i *ženäh, čüda ov-cäh, čüda nogäh* (Karojba i Kaldir). To su svakako noviji oblici koji su napravljeni prema lokativu plurala, jer su oblici za genitiv i lokativ plurala jednaki i u muškom i srednjem rodu (vidi str. 69). U muškome i srednjem rodu u genitivu plurala nastavak je redovno *-i* kao u jugozapadnom dijelu Istre: *čüda sini, čüda sèdli* i *sèdli, pèt zidi*. Ovdje nastavak *-ih* nisam čuo.

12. *Postojanje aorista*

Za aoristom sam tragao, ali ga nisam nigdje čuo, a isto tako ni imperfekt.

13. *Forme pomoćnog glagola kondicionala*

U svim mjestima oblici pomoćnog glagola kondicionala glase samo: *bin, biš, bi, bimo, bite, bi*.

14. *Brojne konstrukcije sa 3 i 4*

Uz broj dva uvijek je gen. sing. kao u štok. dijalektu. Uz brojeve tri i četiri u nekim se govorima nalazi množina: *u ovôj kâmarî šu četîri kantûni* (Materada), *trî, štîri brâti* (Babići Donji), *trî štîri mûže* (Babići Donji), *trî brâte, štîri brâte* (Marija na Krasu), *trî brâte, štîri brâte* (Nova Vas), *trî sine, štîri sine* (Martinčići), *trî sine, četîri sine* (Kaštelir i Labinci), *trî zîde, četîri zîde* (Karojba i Kaldir). Oblici s nastavkom *-e* su svakako pluralni oblici. Vjerojatno su nastali prema nastavku nom. i ak. plurala imenica ženskoga roda. Uz broj *pet* imamo gen. plurala: *pèt sini, pèt mûži, pèt brâti*.

I u ovom kraju prijedlog *iz sâm* ili složen s dugom riječi zamjenjuje se sa *z*, što je starija crta iz davnih vremena koja se čuva u istarskim čakavskim govorima i kajkavskom dijalektu kao i u slovenskom jeziku: *zgorit, zgubit, zleć, zginut*.

Važna je osobina i ovih govora da čuvaju stare nastavke u dativu, lokativu i instrumentalu za svaki padež posebno, osobito za imenice ženskoga roda: *sàn dâ ženân jist*, *po ženah san pòsłaj ribu*, *sàn u hîzi is séstrami* (Marija na Krasu), *sàn pòsła po mòjih sestrâh*, *govòrin is ženâmi* (Nova Vas), *smò dâli jist* (i *jist*) *ženân*, *poslâ san po ženâh*, *yrên s ženâmi* (Kaštelir), *mojîn sestrân*, *po sestrâh*, *is sestrâmi* (Višnjani); *dâ san sinon*, *po sini san poslâ*, *sa sini je bija* (Višnjani), *sàn dâ sinon jis*, *po sini*, *bija san (sa) sini* (Karojba). I genitiv plurala u muškom i srednjem rodu ima nastavak -i kao što je u lokativu i instrumentalu: *pêt sini*, *pêt sèdli*, *pêt mùži*. To svakako nije danas osobina štokavskih govora ili barem ne onih iz kojega su kraja ovi stanovnici doselili. Iako na osnovi jedne činjenice nije lako stvarati nikakve zaključke, ali je potrebno spomenuti da u Kašteliru postoji lokalitet *Benkòvac* (polje), što bi nas moglo uputiti na kraj u Dalmaciji iz kojega su ovi stanovnici doselili.

Potrebno je upozoriti na još neke osobine govora ovoga područja. U nekim govorima opaža se dosta jak utjecaj slovenskoga jezika. Taj utjecaj je jači u govorima mjesta u blizini Motovuna, dakle u blizini buzetskog područja, na koje je najjače utjecao slovenski jezik. Jedna od takvih karakteristika je bezvučan izgovor zvučnih suglasnika na kraju riječi: *dâš*, *sût*, *môš*, *dûp*, *zôp*, *susèt* (Kaldir), *dûp* i *duôp*, *zûp* i *zuôp*, *mûš* i *muôš*, *prâs* (neuškopljen ovan), *brâf* (uškopljen ovan), *snîγ*, *brîγ*, *dâš*, *Möčibop* (prezime) (Karojba). Isto to opažamo, iako u nešto manjoj mjeri, u Kašteliru i Labincima: *môš* (stariji) i *mûš* (mlađi), *zôp*, *vrâγ*, *bôγ* (Labinci), *dâš čüda nôγ*, *Umâγ*, *vrâγ*, *zûp* (Kaštelir). Ima toga i u drugim mjestima, ali što su udaljenija od slovenske granice manje: *šlî smo na sût*, *jîma čüda hîš* (Martinčići), *zît*, *snîγ* (Nova Vas), *zît*, *obrâs* (Marija na Krasu), *cuda kôš*, *zît*, *šât pada dâš*, *pôt*, *snîγ*, *yröp*, *jëmas fîγ* (= smokva) (Babići Donji). I u Višnjanu čujemo: *zûb* i *zûp*, *bôγ*, *vrâγ*.

U mjestima blizu buzetskog područja obično nazal *o* daje refleks *o* kao u slovenskom jeziku: *rôka*, *zôp*, *môka*, *vidin môjo žëno*, *glâvo*, (ak. sing.) *trâvo* (Tadini blizu Kaštelira)⁸, *dëset rôk*, *nôgo* (ak. sing.) (Kaštelir), *pozdrâvi môjo žëno*, *zôp*, *zôbi* (nom. pl.), *môš* i *mûš* (Labinci), *d^uôp* (= dub), *z^uôp*, *m^uôš*, *m^uôka* i *dîp*, *zûp*, *mûš*, *mûka* (Karojba), *rôka*, *rôko* (ak. sing.), *mojô ženô* (ak. sing.), *zôp*, *môš*, *môka*, ali: *dûp* (Kaldir).

Vrlo je važna crta iz slovenskoga jezika izgovor glasa *l* na kraju riječi kao bilabijalno *ɸ*: *kadi si bëɸ* (Martinčići), *sàn dâɸ žëni jis*, *po ženah san pòsłaj ribu* (Marija na Krasu), *jâ san prâšaj* (Martinčići). Čuo sam i ime jednoga sela blizu Martinčića *Pîɸki* koje se izgovara po fonetskom sistemu slovenskoga jezika (isp. Beɸc: Bevc, Taučar: Tavčar), *krôɸ* (Nova Vas).

⁸ U Tadinima nisam bio, ali sam u Kašteliru nekoliko sati razgovarao s čovjekom iz Tadina.

Današnja osobina slovenskoga jezika je i asimilacija suglasnika u sandhiju: *šān biāa u kōmp ž moĵūn ženūn* (Babići Donji), *iz moĵōn sestrōn*, *γrē z ženāmi* (Martinčići), *z mōĵon ženon* (Karojba).

Ima mjesta u koja je prodrila slovenska upitna zamjenica *kāj*: *cā*, *nīc*, ali: *za kāj* (Babići Donji), *kāj dēlaš? nīc! mā kāj dēlat* (Nova Vas), *za kāj?* (zaseoci Materada i Kaštel blizu Martinčića).

U dat. i lok. sing. pridjevske zamjenice i pridjevi za ženski rod imaju nastavak imenske deklinacije kao u slovenskom jeziku: *moĵi ženī* (Kaldir), *po īšti cēsti*, *po līpi cēsti* (Labinci), *šān pōšla po moĵi ženī*, *dā šan moĵi ženī* (Babići Donji). Ima i leksičkih jedinica primljenih iz slovenskoga jezika: *dēlat*, *dēlo*, *dēlavac*, *dēkla*, *otrōk*, *štīri* i *štīri*, *řdlo*, *šlovik*, *člověk* i *člověk*, *prāšati*, *mīza*, *māša*, *lāčan*. To je više-manje zajedničko svim govorima ovoga kraja. Više riječi iz slovenskoga jezika navodi F. Ramovš u bužetskom kraju koji on naziva »slovenski govori u Istri«,⁹ a M. Mažecki¹⁰ »čakavsko-slovenska grupa«.

Upitno-odnosna zamjenica glasi gotovo u svim mjestima *ča*. U nekoliko mjesta pod utjecajem slovenskoga jezika glasi *kaj* (zaseoci Materada i Kaštel blizu Martinčića, Nova Vas). U Babićima Donjim imamo: *cā*, *nīc*, ali: *za kāj*. U drugim mjestima je obično: *cā*, *nīc*, ali: *zāšto* (Kaštelir). U Labincima i Višnjaju govore: *čā*, *zāšto*, *nīš*, a u Karojbi i Kaldiru: *čā*, *na čā si vřga*, *za čā*, *po čin je rība*, *nīc*, ali: *zāšto*. U Mariji na Krasu: *čā* i *cā*, *nīč* i *nīc*, ali: *zāšto*. Prema tome samo u riječi *zāšto* imamo štokavski oblik u svim mjestima, osim u Karojbi gdje i tu imamo *za čā*. Pored ostalih osobina potrebno je spomenuti gubitak suglasnika *t*, *d* u skupu *st*, *št*, *zd*, *žd* na kraju riječi: *dāš* ≤ *dažd*, *šēs*, *štāros*, *štāros* i *štāros*, *mlādoš*, *lūdoš*, *rēs*, *prēs*, *ĵīs*, *Trīs* (Babići Donji). To imamo gotovo u svim mjestima. Ponegdje imamo nešto zatvoreniji glas *o* u riječima: *mladoš*, *staroš* (Babići Donji). Taj je glas nekada bio dug. Ta zatvorenost vokala upućuje na dužine koje su nekada u ovim govorima bile na slogovima iza akcenta, a u suvremenom jeziku su se izgubile. Stari dugi vokal *a* u nekim govorima toliko je zatvoren da smo preko diftonga dobili mjesto njega *o* kao u nekim čakavskim govorima na otocima srednje Dalmacije (Brač, Hvar, Vis, a i drugdje). To naročito biva u slogovima na kojima je nekada bio, a nerijetko je i danas, novi praslavenski akut: *dvō*, *zidōr*, *kvarnōr*, *glōva* — *glōvu*, *nōjden*, *Umōγ*, *nećōk*, *jō*, *pēt ovōc*, *gospodōr*, *zidōri* (gen. pl.), *mē bolī glōva* (Materada, Babići Donji). I drugi stari dugi vokali u ovim mjestima nešto su zatvoreniji: *pēti*, *sēdmi*, *pedesēt*.

Glas *é* obično se izgovara kao *t'* ali ima slučajeva da se u nekim mjestima izgovara kao *č*, a osobito u prezimenima: *Bārtolič*, *Soldatič*, *Pētrinič*, *Mātkovič*, *Belētič*, *tī čēs platīt*, *vriča*, *sviča* (Karojba).

⁹ *Historična gramatika slovenskega jezika*, VII, Ljubljana 1935, str. 73—75.

¹⁰ O. c., str. 90—101.

Utjecaja talijanskoga jezika ima više u: glasovima, sintaksi i rječniku.

U glasovima je najznačajniji utjecaj talijanskoga jezika (mletačkoga dijalekta) u čakavskim govorima depalatalizacije glasa č: *cudo*, *covik*, *ucinit*, *cut*; izgovor glasova s, š srednjim glasom *ś*: *noś*, *piše*, *puše*; izgovor glasova z, ž srednjim glasom *ž*: *heža*, *muži*, *pet žen*, *žližana* (Materada, Juricani, Babići Donji, Nova Vas).

U redu riječi utjecao je talijanski jezik kao i u govorima jugozapadnog dijela Istre: *sàn nosija* (tal. ho portato), *sàn dâ jîš sinan* (tal. ho dato da mangiare ai figli), *sàn só Umôγ* (tal. sono andato a Umago), *sàn sùh* (tal. sono magro) (Materada) *jê bìja u kômp ž mo-jün šeštrün* (tal. è stato in campagna...), *sàn pòšla po moji ženi* (tal. ho mandato...), *mî je žgorëla hëza* (tal. mi è bruciata la casa), *në še móre jîš* (tal. non si può mangiare), *në še cùje nïc* (tal. non si sente niente), *më bolî slêžen* (tal. mi duole la milza) (Babići Donji), *jê žôra, ždigni še* (tal. è l'alba...) (Nova Vas).

Neke imenice su dobile rod koji imaju u talijanskom jeziku: *tâ kafë je vëč slâdak nëgo ùni drùgi* (Marija na Krasu), *ovî kafë je vëč slâdak kî onî* (Babići Donji). U tim primjerima je *kafë* muškoga roda jer je i u talijanskom jeziku: *il caffè*. Riječ *kvâdro* (Karojba) je srednjega roda prema dočetu te imenice kao: *selo*, *sedlo*: *tô kvâdro je móje*.

U ovim govorima ima kao i u jugozapadnim ikavskim govorima mnogo talijanskih riječi. Ja sam samo uz put zabilježio ove riječi: *antikitôd*, *balkûn*, *bokîn*, *bôrba bôška*, *botûn*, *bumbâk*, *bužëta*, *takulât*, *diškôrit*, *d'ardîn*, *facô* i *façô*, *ferâ* i *ferà*, *fažô* i *fažô*, *fraiât*, *fumât*, *jakëta*, *jüdice* i *jüdice*, *kâmp*, *kampânja*, *kaligër* i *kaligër*, *kantât*, *kantûn*, *kapitân*, *karîga*, *katrâm*, *kôrta* (= dvorište), *kvâdro*, *lëtera* i *lëtera* i *pîsmo*, *marangôn* i *marançûn*, *marinër*, *nodâr*, *pâis* (tal. paese), *parçëla*, *pëna*, *pensât* i *pensât*, *peskadûr*, *pikûn*, *pîpa*, *ragâc* i *ragâc* (tal. ragazzo), *rîga*, *sèt'* (ven. secio), *soldât*, *španjulët*, *šporkëc*, *žurnâda*.

Tipovi ovih naselja najobičnije nisu jednaki onima u čakavskoj Dalmaciji ni u jugozapadnoj Istri. Veliki broj sela sastavljen je od više zaselaka, nekad i od desetak. U gradovima staro domaće stanovništvo govori samo talijanski. Doseljenici poslije rata govore hrvatskosrpski. U selima je drukčije. Ima sela u kojima svi stanovnici znaju i govore samo starim hrvatskim čakavskim govorom. Takvi su Martinčići i okolni zaseoci, Kaštelir, Karojba i Kaldir. U nekim selima govori se na ulici i u kući samo talijanski. Takva su mjesta: Materada, Juricani, Babići, Marija na Krasu, Nova Vas. U tim mjestima stariji ljudi znaju i govore između sebe hrvatski čakavski, ali sve rjeđe. Mlađe generacije ispod 40 godina u tim mjestima vrlo malo i slabo govore starim istarskim čakavskim dijalektom, nego se služe u kući i na javnim mjestima talijanskim jezikom (julijsko-mletačkim dijalektom). Još mlađe generacije do 20—25 godina gotovo nikako ne znaju stari čakavski govor. Oni govore štokavskim

dijalektom koji čuju od učitelja u školi, na radiju, televiziji, javnim skupovima i drugdje. To nije ni izdaleka lijep i čist književni jezik. On ima u sebi vrlo mnogo starih elemenata istarskog govora kojim govore stariji ljudi, a osobito se dobro opažaju mnoge osobine stare čakavske istarske akcentuacije. Za pedesetak godina nećemo u sjeverozapadnoj Istri moći čuti stari čakavski dijalekat ili kako ga oni zovu stari istrijanski dijalekat. Danas, kako se iz ovih izlaganja vidi, nije još tako, pa sam bio u stanju dati s više primjera sve crte staroga čakavskoga istarskog govora, koje ću na kraju sabrati i izvesti potrebne zaključke.

Govori sjeverozapadne Istre između Mirne i Dragonje su u potpunosti *ikavski*, a ne *ekavski* kao što su govori istočne i srednje Istre. Iz toga proizlazi da ovi govori kao i oni na jugozapadu nisu autohtoni nego su govori novog doseljenog elementa iz nekog ikavskog kraja. Ono vrlo malo ekavizma mogli su doseljenici donijeti sa sobom iz stare domovine, a neke ekavizme mogli su primiti u istom obliku i iz slovenskog jezika. Sve ostale jezične crte upućuju nas na to da ove govore ubrojimo u čakavske ikavske govore, u kojima ima vrlo malo štokavskih elemenata. Ići ćemo redom od jedne jezične crte do druge:

1) Akcentat čuvaju u mnogo slučajeva na starome mjestu ili su razvili svoje posebne akcenatske osobine kao i neki drugi govori na Kvarnerskim otocima i u sjevernom i srednjem Jadranu. Svakako je akcentuacija ovih govora starija od one u jugozapadnim govorima. Razumije se da tu akcentuaciju ne bismo morali nazvati samo čakavskom, jer je imaju i neki stariji štokavski govori, ali ne oni u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji, iz kojih se krajeva pretpostavlja da su ovi doseljenici došli. Uostalom i ostale govorne crte potvrdit će čakavsko podrijetlo ovih govora.

2) U mnogim mjestima čuva se dobro novi praslavenski akut, a u nekima slabo ili gotovo nikako. Istina, ni u kome mjestu ne postoji više novi praslavenski akut kao sistem, ali su i svi ostali akcenti $\acute{}$, a osobito $\grave{}$ u mnogo slučajeva izmijenjeni.

3) Glas *a* kao refleks nazala \acute{e} nalazimo samo u riječi *jazik* i to ne u svim govorima. To je, međutim, slučaj i u mnogim dalmatinskim čakavskim govorima na Šolti, Hvaru, Ugljanu, Pagu i drugdje.

4) Glas *l* na kraju riječi u imenica ne ostaje nego se gubi. U glagolskom pridjevu radnom u mnogim mjestima imamo završetak *-ja* (*-ja*) u muškom rodu kao i u jugozapadnim ikavskim govorima, ali ne u svima. U Novoj Vasi i u Martinčićima taj se glas u tom obliku gubi. Prema tome tri su faze u razvoju ovoga oblika: bez *l*, *-ja* mjesto *l* i pod utjecajem slovenskoga jezika *u*.

5) Glas *h* zadržao se u svim mjestima u svim riječima gdje mu je po etimologiji mjesto.

6) Praslavenski glasovni skup **dj* zamijenjen je konsekventno s *j*, ali se u nekim rijetkim slučajevima javlja i štokavsko *d'*.

7) Praslavenski glasovni skupovi *skj, *zgj i sl. daju redovno šć (št) u svim mjestima.

8) Stari skup čr čuva se u svim mjestima i u svim oblicima u kojima mu je po etimologiji mjesto.

9) Glasovni skup jd redovno ostaje neizmijenjen u infinitivu i prezentu, samo u mjestima između Mirne i Dragonje u infinitivu imamo ć kao uostalom gotovo u svim dalmatinskim čakavskim govorima.

10) U pluralu nema nigdje proširenja s -ov-.

11) U genitivu plurala ili nema nikakva nastavka u ženskom rodu ili je (rijetko) nastavak -ah. U muškom i srednjem rodu je nastavak -i.

12) Aorista i imperfekta nema.

13) Forme pomoćnog glagola kondicionala posve su čakavske: bin-biš-bi-bimo-bite-bi.

14) Uz brojeve 3 i 4 redovno je plural.

15) Prijedlog iz zamjenjuje se sa z.

16) U pluralu čuvaju se različiti stari nastavci za dat., lok. i instrumental u ženskom rodu, a u muškom i srednjem poseban je nastavak za dativ, a poseban za lokativ i instrumental, tj. -i kao u genitivu plurala.

17) Zamjenica ča čuva se dobro u svim mjestima osim u obliku zašto, premda i taj oblik u nekim mjestima glasi za čă.

Kako se iz toga vidi sve su osobine u ovim govorima više-manje čakavske. Štokavska, i to specifično sjeverne i nešto srednje kopnene Dalmacije, jest završetak -ja (-ja) u radnom pridjevu u nekim govorima, ali ne u svima. Još bi se donekle mogao štokavskim smatrati refleks glasa ě > e iza palatala, premda i to danas susrećemo gotovo u svim čakavskim govorima osim u riječi *jazik* ili metatezom *zajik*, a tako je i ovdje. Sve ostale crte su isključivo čakavske. Prema tome govori između Mirne i Dragonje, a i nešto južnije od Mirne predstavljaju stare čakavske ikavske govore s neznatnim štokavizmima. Ako bi se netko htio pozivati na neke posve neznatne štokavske elemente u ovim govorima i na osnovi toga proglašavati ih štokavskim ili čakavsko-štokavskim, onda bi se ti nazivi danas mogli protegnuti na sve čakavske govore od Istre do Korčule i Lastova, jer danas nema čakavskog govora u kome nema barem koje štokavske crte, a ima i takvih kao što su lastovski, korčulanski, šoltanski, pašmanski, a i neki drugi, u kojima ima mnogo više štokavskih elemenata nego u govorima sjeverozapadne, a može se mirne duše reći i jugozapadne Istre. Pa ipak se svi navedeni govori još uvijek ubrajaju u čakavske govore jer u njima znatno prevladavaju čakavski elementi, u kojem više u kojem manje.

Drugo je pitanje odakle su stanovnici sjeverozapadne Istre došli u ovaj kraj. O doseljavanju stanovnika jugozapadne Istre govorio

sam dosta opširno u svom radu *Govori jugozapadne Istre*¹¹. Iako govori sjeverozapadne Istre nisu u svemu jedinstveni, oni su svi ikavski i njihove crte između Mirne i Dragonje približno su jednake. Govori južnije od Mirne ponešto se razlikuju od onih sjeverozapadnijih, ali većih i bitnih razlika ni među njima nema.

I pored tih sitnih razlika, kojih uostalom ima i u drugim čakavskim govorima na istom području, sigurno je da su se i današnji stanovnici ovih sjeverozapadnih krajeva doselili iz ikavskog kraja u Hrvatskoj jer su oni svi ikavci, a čisti ikavski kraj nalazi se na kopnu na području od Senja do Neretve. Po velikoj većini jezičnih osobina pretpostavljam da su se nekako u 16. stoljeću doselili negdje iz zaleđa zadarskog ili šibenskog, dok je još taj kraj bio čakavski, dakle prije nego što ga je jače zahvatila štokavska ikavska, odnosno ijekavska, bujica koja je dolazila sa jugoistoka.

¹¹ Predavanja održana u Jugoslavenskoj akademiji, svezak 33, str. 28—34, Zagreb 1964.

